

ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

СТРАХОВІ ПОСЛУГИ НА СУЧАСНОМУ РИНКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Базилевич В.Д.
д.е.н., проф., чл.-кор. НАН України
КНУ імені Тараса Шевченка
decanat_econom@univ.kiev.ua

Постановка проблеми. Характерною ознакою функціонування сучасних розвинених економік є дієвий ринок об'єктів інтелектуальної власності, через який продукти творчої розумової праці вводяться у господарський обіг. Оскільки жодна країна світу на сьогодні не в змозі забезпечити весь комплекс науково-технічних досліджень та розробок за всіма можливими напрямками, формування розвиненого науково-технічного потенціалу держави практично неможливе без активної участі в міжнародному обміні продуктами інтелектуальної діяльності. Відтак темпи зростання обсягів торгівлі об'єктами інтелектуальної власності перевищують темпи зростання ринків традиційних товарів. Як наслідок, не зважаючи на те, що перші інститути інтелектуальної власності виникли у країнах Західної Європи ще у XVII-XVIII ст., розвиток ринку інтелектуальної власності продовжується і нині.

При цьому, важливою ознакою сучасного ринку інтелектуальної власності є виникнення нових механізмів, які дозволяють знизити рівень трансакційних витрат та

підвищити загальну ліквідність ринку. На нашу думку, до таких механізмів, перш за все, слід віднести страхування інтелектуальної власності, що забезпечує мінімізацію ризиків, пов'язаних із інвестиціями в інтелектуальний капітал і комерціалізацією об'єктів інтелектуальної власності.

Зміст відносин інтелектуальної власності та механізм функціонування ринку інтелектуальної власності знайшли висвітлення у працях Е. Брукінг, В. Мухопата, О. Орлюк, А. Сергеева, П. Цибульова та ін. Проте, передумови виникнення та роль страхових послуг на сучасному ринку інтелектуальної власності, на нашу думку, у вітчизняній науковій літературі висвітлені недостатньо.

Мета дослідження полягає у ґрунтовному вивченні передумов виникнення, сутності, форм страхування інтелектуальної власності та його ролі на сучасному ринку результатів інтелектуальної діяльності.

Основний матеріал. Інтелектуальна власність як суспільні відносини, що складаються між суб'єктами господарювання з приводу привласнення результатів їх інтелектуальної діяльності, утворюють базис сучасної постіндустріальної економічної системи. При цьому, основна частина відносин інтелектуальної власності пов'язана зі створенням та використанням інтелектуальних продуктів як специфічних об'єктів товарно-грошових відносин. Таким чином, ринок інтелектуальної власності нерозривно пов'язаний із формуванням і розвитком інститутів інтелектуальної власності.

Сучасний ринок інтелектуальної власності є системою економічних відносин з приводу купівлі-продажу об'єктів інтелектуальної власності, яка характеризується рядом специфічних рис. По-перше, на ринку інтелектуальної власності здійснюється купівля-продаж не самих продуктів інтелектуальної діяльності, а прав на них. При цьому, володіння результатами інтелектуальної діяльності не

припиняється після їх передачі іншим суб'єктам, внаслідок чого можливе одночасне використання одного інтелектуального продукту багатьма суб'єктами.

По-друге, ринок об'єктів інтелектуальної власності потребує створення ефективної системи специфікації та захисту відповідних прав. Передача прав на об'єкти інтелектуальної власності – складний процес, пов'язаний із формуванням довгострокових економічних відносин з приводу використання інтелектуальних благ. Це пов'язано з необхідністю чіткого визначення форм і методів спільного захисту економічних інтересів контрагентів, страхування їхніх ризиків і забезпечення гарантій.

По-третє, ринок інтелектуальної власності характеризується отриманням продавцями надприбутків у короткостроковому періоді. Монополізм зумовлений структурою виключних прав, що є товаром на ринку об'єктів інтелектуальної власності.

По-четверте, сучасний ринок інтелектуальної власності має суперечливий характер внаслідок відчутного впливу нових засобів комунікації, що породжує структурний поділ на легальний та тіньовий ринки, які тісно взаємопов'язані між собою [1, с. 133-134].

Зазначені особливості ринку інтелектуальної власності зумовлюють високу волатильність ринку, значну кількість порушень прав суб'єктів інтелектуальної власності і високий рівень ризиків, пов'язаних з інвестиціями у результати інтелектуальної діяльності. В даних умовах застосування ефективних механізмів управління ризиками на ринку інтелектуальної власності становить об'єктивну передумову його подальшого розвитку. На нашу думку, саме страхування інтелектуальної власності є найбільш ефективним інструментом управління ризиками, що супроводжують діяльність учасників ринку інтелектуальної власності.

Страховання інтелектуальної власності є комплексом економічних відносин, які виникають з приводу захисту майнових інтересів суб'єктів інтелектуальної власності у разі виникнення передбачених договором страхових подій. Серед передумов виникнення страхування інтелектуальної власності слід виокремити: зростання кількості порушень прав інтелектуальної власності у світі; активізацію конкуренції на міжнародних ринках у зв'язку із глобалізацією господарських зв'язків; специфічні характеристики об'єктів інтелектуальної власності, які підвищують ризикованість їх господарського використання; виключний характер права інтелектуальної власності, який зумовлює його обмеженість в просторі, завдяки чому права на подібні результати інтелектуальної діяльності в різних країнах можуть належати різним суб'єктам [3].

На сучасному ринку інтелектуальної власності об'єктами страхування виступають такі випадки:

- порушення прав творця та власника об'єктів інтелектуальної власності;
- неотримання винагороди за використання об'єктів інтелектуальної власності;
- недотримання угод про конфіденційність, ліцензійних угод та угод купівлі-продажу об'єктів інтелектуальної власності [2, с. 38];
- використання об'єктів інтелектуальної власності в якості застави за кредитами.

Специфіка страхування інтелектуальної власності пов'язана зі значними організаційними, трансакційними, інфляційними, кредитними ризиками, що виникають при здійсненні нововведень, придбанні патентних ліцензій і зумовлені інноваційною природою інтелектуальної власності. Водночас, унікальність та неповторність результатів інтелектуальної діяльності, нерозвиненість ринку інтелектуальної власності, неналежне інформаційне

забезпечення зумовлюють значні труднощі і не дають змоги уніфікувати процедури страхування та встановити середній рівень ризику за ними.

Висновки та пропозиції. Підсумовуючи дослідження слід зазначити, що страхові послуги відіграють на сучасному ринку інтелектуальної власності важливу роль: сприяють розвитку ринку інтелектуальної власності за рахунок зниження трансакційних витрат, зниження ризикованості та підвищення комерційної привабливості комерціалізації інтелектуальної власності; забезпечують покриття збитків страхувальника, що виникли у результаті настання страхового випадку і пов'язані з реалізацією відносин інтелектуальної власності. Завдяки цьому, страхові послуги є об'єктивно необхідною складовою сучасного ринку інтелектуальної власності, що створює передумови для його подальшого розвитку.

В Україні розвиток страхування інтелектуальної власності набуває особливої актуальності, оскільки може забезпечити зниження ризиків, пов'язаних з комерціалізацією результатів інтелектуальної діяльності, і підвищення привабливості інвестицій в інтелектуальний капітал. Оскільки перетворення інтелектуального капіталу в основний фактор виробництва є ознакою формування постіндустріального суспільства, формування системи страхування інтелектуальної власності в Україні перетворюється на важливе завдання державної політики. На жаль, розвиток страхування інтелектуальної власності в Україні стримується низкою чинників.

По-перше, низька ефективність захисту прав інтелектуальної власності в Україні разом зі значною кількістю злочинів у сфері інтелектуальної власності значно підвищують ризикованість операцій з результатами інтелектуальної діяльності. Як наслідок, страховик не може належним чином компенсувати витрати, пов'язані з

наданням страхових послуг за рахунок використання права регресу або суброгації.

По-друге, вітчизняні страхові компанії не мають належного досвіду у сфері страхування інтелектуальної власності, характеризуються недостатньою капіталізацією і в умовах високої волатильності і нестабільності економіки не схильні збільшувати ризикованість власного страхового портфелю, надаючи послуги страхування інтелектуальної власності.

Таким чином, лише вирішення окреслених вище проблем, які стримують розвиток страхування інтелектуальної власності в Україні, може створити передумови для збільшення місткості вітчизняного ринку інтелектуальної власності та прискореної трансформації результатів інтелектуальної діяльності в інтелектуальний капітал, який забезпечуватиме інноваційну спрямованість і підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Список використаної літератури

1. Базилевич В. Д. Інтелектуальна власність [текст]: підручник / В.Д. Базилевич. – 3-є вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2014. – 671 с.
2. Цыганов А. А. Основы страхования интеллектуальной собственности [текст] / А.А. Цыганов. – М.: Анкил, 2006. – 136 с.
3. Kumar J., Parnami N. The Marriages of Intellectual Property and Insurance [On-line] // University Library of Munich: [web-page]. – Access at: <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/11465>.